TEMAT LEKCJI: KATALOG PRAW I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA

Drodzy Panowie.
Jest tak. Temat poprzedniej lekcji, jeszcze w szkole, brzmiał „Czym są prawa człowieka?”. Temat dzisiejszej to ten zielony nagłówek. Ponieważ większość z Was może mieć problem z zapoznaniem się z treścią naszego podręcznika, to na zasadzie przypomnienia podaję Wam niżej treści będące połączeniem poprzedniej lekcji (większości z Was nie było) i oczywiście bieżącej.

WAŻNE.
Na końcu lekcji znajduje się praca domowa. Proszę mi ją przesłać na adres: czajkazspipow@wp.pl. Termin:1 tydzień
!!! W temacie wiadomości w dokładnie takiej kolejności proszę wpisać: KLASA tylko konkretnie czy IIIt czy IIIh, Nazwisko i Imię, nr z dziennika.
Praca domowa może być w postaci pliku tekstowego, zdjęcia waszej pracy z zeszytu lub jakikolwiek inny plik – żeby tylko była zrobiona.

A teraz żart: proszę nie mówić, że wysłaliście gołębiem!

Poniższa treść lekcji znajduje się na stronie:
https://epodreczniki.pl/a/czym-sa-prawa-czlowieka/DqbmitF6S
Jest rekomendowana przez MEN do zdalnego nauczania.
Niniejszy plik jest jej zapisem w postaci PDF dla osób, które nie zawsze mają dostęp do Internetu.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, 20 listopada 1989 roku

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji. (...)

Artykuł 12

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka. (...)

Artykuł 13

1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka. (...)

Artykuł 14

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

Artykuł 15

1. Państwa-Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń.

Artykuł 16

1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, 20 listopada 1989 roku.

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu zamieszczonego tekstu zastanów się, które

- przepisy Konwencji chronią twoje prawa osobiste,
- z przytoczonych praw umożliwiają ci udział w życiu publicznym. Odpowiedź uzasadnij.

Czy doświadczyłeś/doświadczyłaś sytuacji, w których prawa, zagwarantowane w wymienionym dokumencie, zostały naruszone przez osoby pełniące funkcje publiczne? Czy wiesz, kto w takiej sytuacji może udzielić ci pomocy?

Marek Michalak, Rzecznik Praw Dziecka
Nie zapominajcie, że nie jesteście sami ze swoimi problemami, nie tylko szkolnymi. Linia Dziecięcego Telefonu (800 12 12 12) Zaufania Rzecznika Praw Dziecka jest dla was.
Marek Michalak, Rzecznik Praw Dziecka.

Czym są prawa człowieka?

Dzieci wojny
Alexas_Fotos, domena publiczna[online], dostępny w internecie: pixabay.com

-
- .

Pojęcie praw człowieka

Nie ma jednej ogólnie przyjętej definicji praw człowieka. Możemy uznać, że „**prawa człowieka to powszechne normy moralne o charakterze podstawowym, przynależne każdej jednostce w jej kontaktach z państwem**. Pojęcie praw człowieka opiera się na trzech tezach: po pierwsze, że każda władza jest ograniczona; po drugie, że każda jednostka posiada sferę autonomii, do której nie ma dostępu żadna władza; po trzecie, że każda jednostka może się domagać od państwa ochrony jej praw" (Źródło: W. Osiatyński, *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, [w:] *Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów*, z. 1, Warszawa 1998, s. 16).

Prawa człowieka są nasza wspólną sprawą
domena publiczna

Wyraźnie widać, że w tej definicji położono nacisk na uznanie praw człowieka jako kategorii praw moralnych, nie zaś pozytywnych (stanowionych przez państwo). Jest to niezwykle istotne, oznacza bowiem, że państwo (władza) nie nadaje nam praw człowieka, a co najwyżej w różnych dokumentach je potwierdza. Mamy prawa, ponieważ jesteśmy ludźmi i wynikają one z naszego człowieczeństwa. Prawa człowieka definiuje się też jako „wolności, środki ochrony oraz świadczenia, których respektowania właśnie jako praw, zgodnie ze współcześnie akceptowanymi wolnościami, wszyscy ludzie powinni móc się domagać od społeczeństwa, w którym żyją" (*Encyclopedia of Public International Law*, t. 8, Amsterdam – New York – Oxford 1985, s. 268).

Ważne!

Źródłem praw człowieka jest godność ludzka. Uznaje się ją za wartość przyrodzoną i niezbywalną, przypisaną do każdej jednostki ludzkiej. Zasada poszanowania godności ludzkiej potwierdzona została w wielu dokumentach, m.in. w Powszechnej deklaracji praw człowieka z 1948 r. oraz w Konstytucji RP z 1997 r.

Powszechna deklaracja praw człowieka
Art. 1
Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem oraz powinni postępować w stosunku do siebie wzajemnie w duchu braterstwa.

Konstytucja RP z dnia 7 kwietnia 1997 r.
Art. 30
Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Cechy praw człowieka

Ważne!

Prawa człowieka mają charakter: powszechny, przyrodzony, niezbywalny, naturalny i niepodzielny.

Charakter praw i wolności	Znaczenie
Powszechny	przysługują każdemu człowiekowi niezależnie od rasy, płci, przynależności do danej grupy społecznej, statusu majątkowego
Przyrodzony	przysługują każdemu od chwili urodzenia, nie wynikają z woli państwa, a wywodzone są z istoty człowieczeństwa; państwo ich nie nadaje, a jedynie potwierdza
Niezbywalny	przypisane są do każdej jednostki ludzkiej i nie można się ich zrzec
Niepodzielny	wszystkie kategorie i generacje praw stanowią integralną i współzależną całość
Naturalny	wynikają z samej istoty człowieczeństwa – mamy je, ponieważ jesteśmy ludźmi

Katalog podstawowych praw i wolności przysługuje każdemu, bez względu na płeć, rasę, religię czy miejsce zamieszkania. Musimy jednak pamiętać, że prawa człowieka to nie tylko prawa materialne, takie jak: prawo do życia, do nauki, wolność słowa, sumienia, wyznania, ale również prawa proceduralne, pozwalające jednostce domagać się realizacji praw i przestrzegania wolności. Bez praw proceduralnych umożliwiających nam realizację praw materialnych prawa zapisane w różnych dokumentach są iluzoryczne.

Prawa człowieka	
materialne – m.in.: prawo do życia, prawo do nauki, wolność słowa, wolność sumienia, wolność wyznania	**proceduralne** – procedury i mechanizmy, które pozwalają nam domagać się realizacji naszych praw i wolności

Prawa człowieka regulują stosunki między jednostką a państwem, wytyczając jednocześnie granice władzy w demokratycznym społeczeństwie (**płaszczyzna wertykalna**). Coraz powszechniejszy jest pogląd, że prawa człowieka odnoszą się również do stosunków jednostka–jednostka (**płaszczyzna horyzontalna**). Przykładem mogą tu być relacje dziecko–rodzice.

Prawa i wolności chronią najważniejsze wartości, do których zaliczyć możemy: wolność, równość i godność.

Geneza praw człowieka

Wielka Karta Swobód (*Magna Charta Libertatum*) z 1215 r. uważana jest za początek demokracji brytyjskiej. Nie wolno jednak zapominać, że powstała 800 lat temu i to,

co nazywamy dziś „prawami człowieka”, było wówczas przywilejem przysługującym tylko wyższym stanom społecznym. W dokumencie tym nie przyznawano pełni praw kobietom, a ludzi podzielono na arystokrację, duchownych, wolnych i niewolnych.

Król Jan podpisuje Wielką Kartę Swobód
autor nieznany, [online], dostępny w internecie: wikimedia

Deklaracja praw człowieka i obywatela

Deklaracja praw człowieka i obywatela
Deklaracja praw człowieka i obywatela, Carnavalet muzeum, licencja: CC 0

Olimpia de Gouges
Aleksander Kucharski, Olimpia de Gouges, licencja: CC 0

Deklaracja praw człowieka i obywatela z 1789 r. zakończyła we Francji pełne nadużyć czasy monarchii absolutnej i stanowiła wielkie osiągnięcie w dziedzinie praw człowieka. Nie była jednak doskonała i nie obejmowała prawami człowieka kobiet. Dlatego w 1791 r. francuska prekursorka feminizmu, Olimpia de Gouges, opublikowała Deklarację praw kobiety i obywatelki.

Rozwój praw człowieka możemy podzielić na trzy etapy:

1. Od starożytności do XVIII wieku – w tym okresie prawa rozpatrywano w kontekście przynależności grupowej. Prawa i wolności przysługiwały tylko jednostkom przynależącym do grup uprzywilejowanych i nadawała je bądź odbierała władza.
2. Od XVIII wieku do 1945 r. – uzasadnieniem dla praw i wolności stał się sam fakt bycia człowiekiem. W tym okresie rozwinęła się koncepcja praw indywidualnych, rozpoczęła się też kodyfikacja praw człowieka i rozwój instytucji stojących na ich straży.
3. Od 1945 r. – prawa człowieka stały się powszechne i objęły cały glob. Rozpoczął się proces kodyfikacji prawa międzynarodowego w dziedzinie praw człowieka. W konsekwencji pojawiły się międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka i liczne międzynarodowe mechanizmy ich ochrony.

Generacje praw człowieka

Katalog przysługujących nam obecnie praw i wolności możemy podzielić na trzy generacje (rodziny). Powstały one w wyniku ewolucji koncepcji ochrony praw człowieka.

Pierwsza generacja praw człowieka obejmuje **prawa osobiste i polityczne**, zwane też prawami wolnościowymi. Zostały zapisane w licznych dokumentach prawa wewnętrznego i międzynarodowego. Ochrona praw pierwszej generacji ma najdłuższą tradycję, rozpoczęła się bowiem już w oświeceniu.

Druga generacja to prawa gospodarcze, społeczne i kulturowe. Pierwsze regulacje w zakresie ochrony tej generacji praw pojawiły się w ustawodawstwie socjalnym państw Europy Zachodniej pod koniec XIX wieku. Generacja ta wykształciła się później niż prawa wolnościowe i odnosi się do sfery materialnej oraz poziomu udziału w wykorzystywaniu dóbr materialnych przez poszczególnych członków wspólnoty. Podział na prawa gospodarcze (zwane też ekonomicznymi), społeczne i kulturowe jest umowny. Pierwsze dają jednostce możliwość uczestnictwa w mechanizmach rynkowych oraz umożliwiają bycie podmiotem tej gry (szczególna rola przypada tu prawu własności). Prawa socjalne mają na celu przede wszystkim ochronę jednostek niezdolnych do samodzielnego funkcjonowania przed wykluczeniem społecznym; kulturowe natomiast pozwalają uczestniczyć w wykorzystywaniu dóbr kultury i wpływają na rozwój duchowy i intelektualny jednostek. Realizacja praw drugiej generacji wiąże się zazwyczaj z zapewnianiem przez państwo różnego rodzaju świadczeń. Prawa drugiej generacji, podobnie jak pierwszej, zapisane są w aktach prawa wewnętrznego i międzynarodowego. W porównaniu do praw wolnościowych są jednak słabiej chronione, ich realizacja bowiem uzależniona jest od stopnia rozwoju gospodarczego i modelu preferowanej przez państwo polityki społecznej.

Trzecią generację stanowią tzw. **prawa kolektywne** (zwane także solidarnościowymi). W przeciwieństwie do praw pierwszej i drugiej generacji prawa kolektywne potwierdzane są raczej w niewiążących deklaracjach. Różnią się także od poprzednich generacji solidarnościowym wymiarem (dwie pierwsze generacje opierają się na koncepcji praw indywidualnych, przypisanych do jednostek, a nie grup). Z tego powodu część badaczy jest przeciwna zaliczaniu praw kolektywnych do kategorii praw człowieka. Inni badacze podkreślają, że prawa solidarnościowe powinny być rozumiane jako prawa przysługujące ludziom w ich stosunkach ze wspólnotą międzynarodową. Największymi zwolennikami praw kolektywnych są na forum ONZ państwa rozwijające się.

Pierwsza generacja praw człowieka:
Charakter praw i wolności – prawa osobiste i polityczne

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych (1776),
- francuska Deklaracja praw człowieka i obywatela (1789),
- Konstytucja 3 maja (1791),
- Powszechna deklaracja praw człowieka (1948),
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (1950),
- Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych (1966),
- Amerykańska konwencja praw człowieka (1969),
- Afrykańska karta praw człowieka i ludów (1981).

Przykładowe prawa

Prawa i wolności osobiste:

- zakaz dyskryminacji,
- prawo do życia,
- prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego,
- zakaz niewolnictwa i poddaństwa,
- zakaz tortur,
- prawo do sądu,
- zakaz arbitralnego zatrzymania, aresztowania lub wygnania,
- ochrona życia prywatnego i rodzinnego,
- wolność poruszania się,
- prawo do azylu,
- prawo do obywatelstwa,
- prawo do zawierania związku małżeńskiego i zakładania rodziny,
- prawo własności,
- prawo do wolności poglądów i wypowiedzi.

Prawa polityczne:

- bierne i czynne prawo wyborcze,
- wolność stowarzyszania się i zgromadzeń,
- prawo zrzeszania się,
- prawo dostępu do urzędów publicznych,
- prawo do udziału w życiu publicznym.

Druga generacja praw człowieka:
Charakter praw i wolności – prawa gospodarcze, społeczne i kulturowe

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Powszechna deklaracja praw człowieka (1948),
- Europejska karta socjalna (1961),
- Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (1966),
- konwencje przyjęte przez Międzynarodową Organizację Pracy.

Przykładowe prawa
Prawa ekonomiczne:

- prawo do pracy,
- prawo do wynagrodzenia,
- prawo do słusznych warunków pracy,
- prawo do tworzenia związków zawodowych.

Prawa społeczne:

- prawo do świadczeń socjalnych i ubezpieczeń,
- prawo do ubezpieczeń zdrowotnych,
- prawo do wypoczynku,
- prawo do ochrony zdrowia,
- prawo do zabezpieczenia społecznego.

Prawa kulturalne:

- prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym,
- prawo do nauki,
- prawo do swobodnych badań,
- prawo do korzystania z osiągnięć rozwoju cywilizacyjnego,
- prawo do wolności sztuki.

Trzecia generacja praw człowieka:
Charakter praw i wolności – prawa kolektywne

Przykładowe dokumenty potwierdzające prawa i wolności danej generacji:

- Deklaracja o przygotowaniu społeczeństw do życia w pokoju (1978),
- Afrykańska karta praw człowieka i ludów (1981),
- Deklaracja o prawie ludów do pokoju (1984),
- Deklaracja o prawie do rozwoju (1986).

Przykładowe prawa

- prawo narodów do samostanowienia,
- prawo do wszechstronnego rozwoju,
- prawo do korzystania z dóbr dziedzictwa kulturowego,
- prawo do pokoju,
- prawo do życia w czystym środowisku naturalnym,
- prawo do pomocy humanitarnej.

Systemy ochrony praw człowieka

System ochrony praw człowieka można zdefiniować w dwojakim znaczeniu: prawnym i instytucjonalnym. W sensie prawnym jest to zespół norm prawa regulujących kwestie związane z ochroną praw człowieka; w znaczeniu instytucjonalnym - zespół organów odpowiedzialnych za realizację i kontrolę przyjętych norm. Systemy ochrony praw człowieka

możemy podzielić na krajowe i międzynarodowe. Do międzynarodowych zaliczamy systemy: uniwersalny, regionalne i wyspecjalizowane.

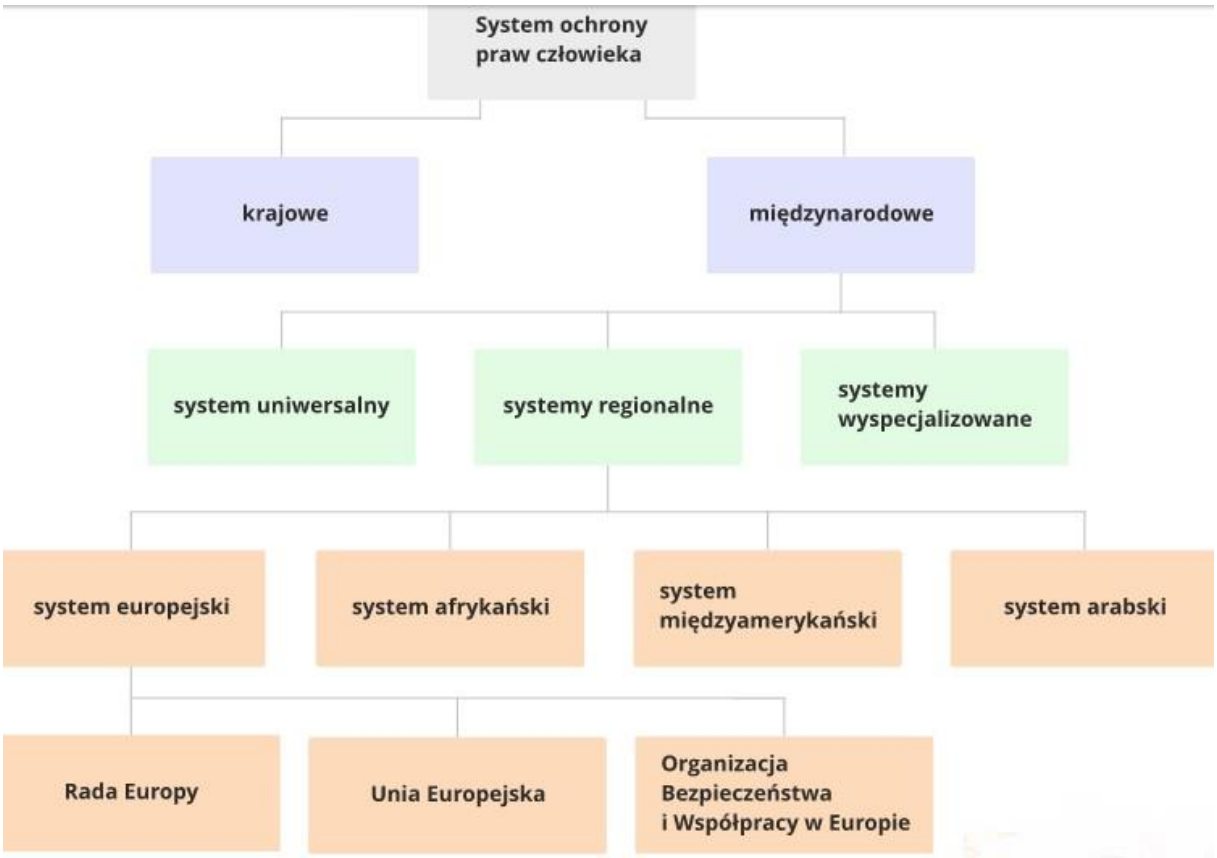

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Największe znaczenie dla ochrony praw człowieka mają systemy krajowe. Państwo w pierwszej kolejności jest odpowiedzialne za realizację podstawowych praw i wolności. Tworzy normy prawne, które potwierdzają katalog praw człowieka, posiada środki przymusu do egzekwowania tych praw oraz powołuje instytucje stojące na ich straży. Przykładami instytucji o szczególnym znaczeniu dla ochrony praw człowieka są rzecznicy praw obywatelskich czy praw dziecka, sądy, inspektorzy ochrony danych osobowych.

Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka powstały po II wojnie światowej. W ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych ukształtowany został system uniwersalny. Obejmuje on niemal wszystkie współcześnie istniejące państwa. Obok systemu uniwersalnego funkcjonują systemy regionalne oraz wyspecjalizowane. Regionalne systemy ochrony praw człowieka mają charakter uzupełniający w stosunku do sytemu uniwersalnego. Tym samym dokumenty (**konwencje, deklaracje**) przyjmowane w ich ramach stanowią niejako rozwinięcie, a niekiedy powielenie, norm przyjmowanych na forum ONZ. W praktyce jednak uregulowania regionalne posiadają często wyższy standard ochrony i lepsze mechanizmy kontrolne. Najbardziej rozwinięty wśród regionalnych systemów jest system europejski. Składają się na niego aż trzy organizacje: **Rada Europy, Unia Europejska i Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie**. W tym systemie przyjęto też najlepsze mechanizmy kontrolne. Szczególne znaczenie wśród nich ma działalność **Europejskiego Trybunału Praw Człowieka**.

Systemy wyspecjalizowane działają w celu ochrony określonych kategorii praw lub grup. Należą do nich przykładowo: **Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca** – wyspecjalizowany w prawie humanitarnym, Międzynarodowa Organizacja Pracy – zajmująca się prawem pracy czy Fundusz Narodów Zjednoczonych Pomocy Dzieciom – **UNICEF** – działający na rzecz praw dzieci.

Podsumowanie

Na przestrzeni wieków prawa człowieka ewoluowały, w efekcie czego powstały trzy generacje praw człowieka. Po 1945 r. wykształciły się także międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka. Dziś uznajemy, że prawa człowieka mają charakter uniwersalny, przysługą każdej jednostce i służą ochronie ludzkiej godności.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij, czym różnią się prawa pierwszej i drugiej od praw trzeciej generacji. Uzasadnij pisemnie swoją odpowiedź.
2. Przyporządkuj poszczególne prawa i wolności do odpowiednich generacji praw stawiając w odpowiedniej komórce tabeli znak „x”

	I GENERACJA	II GENERACJA	III GENERACJA
Prawo do obywatelstwa			
Prawo do wolności sztuki			
Zakaz niewolnictwa			
Prawo do pokoju			
Wolność stowarzyszania się i zgromadzeń			
Prawo do pracy			
Prawo do sądu			
Zakaz dyskryminacji			
Prawo do życia			
Czynne i bierne prawo wyborcze			
Prawo do słusznych warunków pracy			
Prawo do wypoczynku			
Prawo do wszechstronnego rozwoju			
Prawo do ochrony zdrowia			
Prawo do korzystania z dóbr dziedzictwa kulturowego			
Prawo do ubezpieczeń zdrowotnych			
Prawo do wynagrodzenia			
Prawo do udziału w życiu publicznym			
Prawo do narodów do samostanowienia			
Prawo do azylu			
Prawo do pomocy humanitarnej			
Ochrona życia prywatnego i rodzinnego			

3. Ułóż w kolejności chronologicznej akty prawne z dziedziny praw człowieka wpisując w miejsce kropek odpowiednia cyfrę.

…….Wielka Karta Swobód

…….amerykańska Deklaracja Niepodległości

…….Powszechna deklaracja praw człowieka

…….Afrykańska karta praw człowieka i ludów

…….Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

…….Kodeks praw (Bill of Rights)